

BAĞLAMA EĞİTİMİNDE POPÜLER MÜZİK ESERLERİNDEN YARARLANMA: ORHAN GENCEBAY ÖRNEĞİ

Mehmet KINIK*

ÖZET

Çağın yeniliklerini en somut biçimde içerisinde bulabileceğimiz müzik türlerinden biri şüphesiz popüler müziktir. Bunlardan çalgısal içerik açısından; icranın düzeyi, tekniği, icracının tarzı ve tavrı gibi özellikler, popüler müziğin çalgı eğitiminde yararlanılabilecek kaynak olma özelliğini göstermektedir. Bu türde kaynak özelliği taşıyan sanatçılardan biri de Orhan Gencebay'dır. Albümlerindeki bestelerin tamamı kendine ait olan Orhan Gencebay, eserlerinde çalgı çeşitliliği ve tekniği, gelenekselden kopuk olmayan yenilikçi anlayışı, Batı çalgı tekniğinden yararlanması, ton, makam zenginliği gibi müzikal unsurları eserlerine ustaca yansıtan bir sanatçıdır. Araştırmada, Orhan Gencebay eserlerinin bağlama eğitiminde farklı icra şekillerini kazandırma amacı taşıyan dört eserinin müziksel analizi yapılmıştır. Bu analizler sonrasında seçilen dört eser, çalgısal bölümleri üzerinde kazandırdıkları beceriler belirtilerek, bağlama öğretimine uygun yazım ve terminoloji ile etütsel nitelik taşıyan kaynak şeklinde sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bağlama, Bağlama Eğitimi, Popüler Müzik, Orhan Gencebay

TAKING ADVANTAGE OF POPULAR MUSICAL CREATIONS IN BAGLAMA INSTRUCTION: ORHAN GENCEBAY CASE

ABSTRACT

Obviously, popular music is a kind in which innovations of the age could be found in concrete form. Out of these innovations, characteristics such as level and technique of performance and also musical style and attitude of performer are valuable resources and they can be benefitted in instruction of musical instruments. The ones who are putting forward these characteristics are of course the performers who have high levels of performance. Orhan Gencebay, one of these paramount performers, has a wide instrumental variety and technique in his compositions which all he created by himself, has an innovative approach which is not completely disconnected from the traditional, employs western performing style, has richness of tone and scale and reflects these properties to his compositions. With the aim to bring in new techniques and different performance styles, through the research, four musical creations of Orhan Gencebay which may give support to baglama instruction were musically analyzed. As the result of these analyses, the four compositions were presented as resources of practice to baglama instruction. Also skills which may be gained were specified.

Keywords: Baglama, Baglama Instruction, Popular Music, Orhan Gencebay

1.GİRİŞ:

Kendi dönemi içerisinde yaygın ve diğer müzik türleri içerisinde dinlenme oranına göre belli bir ağırlığa sahip olan popüler müzik bir sanat/meslek dalı, olmanın yanında bünyesinde çeşitli yenilikleri de barındıran müzik türüdür. Popüler müzik kendi dönemine damgasını vuran müzik olmakla birlikte müzikal açıdan içerisinde yenilikleri barındırmak zorunda olan bir müziktir. Çünkü müzik üretimini etkilemekte olan gelişen müzik teknolojisi, insanların zevk ve beklentilerini de değiştirmektedir. Bu da bu tür müziklerin sundukları yeniliklerle popüler olma ölçütlerini etkilemektedir. Popülerliğin kendi içerisinde değişimi ve gelişimi zorunlu kılan öğelerin başında; yeniliğe yatırım yapan rekabetçi piyasa şartları gelmektedir. Bu rekabet ortamı da popüler müziği üretenler açısından yeniliği zorunlu kılmaktadır.

Yeniye arayan popüler müzik bu yönüyle deneysel bir içerik de taşır. Bir tür arayış ta denilebilecek yeniliklerin içerisinde ileri düzey çalgısal icra da yer almaktadır. Geleneksel çalgıların da kullanıldığı popüler müziklerde çalgılar geleneksel olmasına karşın icra, geleneksel eserlerden daha ileri düzey performans gerektiren seviyelerde olabilmektedir.

Bunun nedenlerinden biri; bu tür müziklerin üretiminde görev alan icracıların çoğunun ileri düzey icra yeteneğine sahip olmalarıdır. Popüler müziklerin bu yönleri de eğitim öğretim boyutuyla ele alınarak çalgı eğitiminde yararlanılabilecek kaynak olma özelliklerini ön plana çıkarmaktadır.

PROBLEM

Bağlama eğitiminde ileri düzey icrayı destekleyecek mevcut repertuara ek olarak popüler müzik eserlerinin ne tür faydalar sağlayacağı araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

AMAÇ

Araştırmanın amacı; geleneksel müzik repertuarı içerisinde bağlama icrasını ileri düzeylere taşıyabilecek niteliklere sahip popüler müzik eserlerinden oluşan yeni repertuar ile bağlama eğitiminde verimliliği artırmak ve yeni çalgı tekniklerini içeren repertuarla eğitim dağırını genişletmektir. Bunun yanında popüler müzik eserlerinin eğitim müziği repertuarına kazandırılmasını sağlamaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın evrenini popüler müzik piyasasında yer alan tüm eserler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise Orhan

*Yrd. Doç. Dr., Fatih Üniversitesi Konservatuvarı Türk Müziği Bölümü Öğretim Üyesi

Gencebay eserleridir. Bu eserlerden iç örneklem yolu ile bağlama eğitimine katkı sağlayacak dört eser belirlenerek yine bağlama icrasına yönelik müziksel analizleri yapılmıştır. Analizlerde Orhan Gencebay eserleri içerisinde bağlamanın çalgı tekniği açısından gelişimini sağlayacak eserlerinden bağlama ile çalınan giriş ve ara müzikleri içeren bölümler tespit edilmiştir. Daha sonra bu bölümler bağlama eğitimine uygun bir yazım şekli ve terminoloji kullanılarak etütsel nitelikli bağlama öğretim materyali şeklinde sunulmuştur.

Hayatımızın neredeyse ayrılmaz parçası olmasına rağmen popüler müzik, eğitim sistemimizde aynı oranda yer almamaktadır. Kendi içerisinde icrasal ve teknolojik açıdan birçok yeniliği barındıran popüler müziğin lisans düzeyinde ders olarak okutulduğu müzikoloji bölümlerinden sonra yine fakülte düzeyinde, Eğitim Fakülteleri Güzel Sanatlar Eğitimi Müzik Eğitimi Anabilim Dallarındır. Ancak burada eğitimin içeriği, daha çok tür, sanatçı, yıllara göre gelişmeler, eserler ve çalgı adlarını içermekte olup, bu müzik türünün icra, çalgı tekniği, yorum gibi kendi bileşenlerinden yararlanmak şeklinde olmamaktadır. Oysaki popüler müziğin yenilikçi olma özelliği icrasal yönlerden de bazı avantajları beraberinde getirmektedir. Bunlar arasında çalgı tekniği, yenilik içermesinin yanında performans açısından profesyonel icrayı da içermektedir. Popüler müziğin bu yönü de yararlanılabilir kaynak olma özelliğini ortaya çıkarmaktadır. Ülkemizde popüler müziğin önemli bir özelliği de yine kendi içerisinde popüler nitelik taşıyan geleneksel müzikle uluslar arası müziğin sentezlenmesi şeklinde olmasıdır. Bu da popüler müziği “yeni” yapan unsurlardan biridir.

Her besteci ya da müzik yapımcısı ürünlerinin gündemde kalarak popüler olmasını ister. Bazı sanatçılar ise, müziği popüler yapan unsurlardan biri olan dinleyici kitlenin beklentilerini ve müziksel açıdan güncel yenilikleri eserlerine yansıtarak popülerliği sağlamaktadırlar. Bununla ilgili somut göstergelerden biri de, pop olarak adlandırılan müziği üretenlerin arabesk müzikten, arabesk müzik üreticilerinin de benzer kaygılarla pop müzik örneklerinden yararlanmalarıdır. Bunun sonucunda “Ortaya bir kaynaşma çıkmış, özellikle arabesk müzik pop müziği büyük oranda etkilemiştir. Ortaya pop-arabesk-Türk müziği gibi bir üçgen çıkmış ve gerçek anlamda yeni bir tarz popüler müziği yaratmıştır. Aslında popülerleşmek bir ödün vermektir. Pop müzik arabeskleşti ve bunun nedeni de pazarın genişlemesidir. Çok az orandaki popüler müzik hariç, pop müziğin etkisi ile alt yapısı zenginleşen arabesk müzik de eskisinden daha geniş halk tabanına ulaşmıştır” (Karahasanoğlu, 2003: 129).

Türkiye’de popüler müzik kendi çevresinde bulunan etkenler doğrultusunda gelişim ve değişim göstermek suretiyle kendi ulusal kimliğine kavuşma yolunda hızla ilerlemektedir. Bu kimliğin oluşumunda geleneksel müziklerin etkisinin yanında batı müziği çalgılarının ve çalgı tekniğinin kullanılması süreci etkilemektedir. “Dolayısıyla her popüler müziği kendi bağlamında değerlendirmek gerekeceğinden, evrensel bir popüler müzik gelişim ve değişiminin yeryüzündeki bütün popüler müziklere uygulama olanağı da yoktur. Amerikan popüler müziği ile Endonezya popüler müziğinin, ya da Avrupa ülkelerinde benimsenen popüler müzik ölçütlerinin Türkiye’deki popüler müziklerle aynı normlarda olması beklenmemelidir” (Erol, 2002: 130).

“Hayatımızın ayrılmaz parçası olan ve popüler nitelik kazanmış pop müzik, toplumda en yaygın biçimde dinlenen, kullanılan ve tüketilen müzik türüdür. Ülkemizde popüler müziğin kavramsal ve terimsel olarak oturduğunu söylemek ve

Türk popüler müziği form ve müziklerini batı popüler müziği form ve müzikleri ile aynı tutmak mümkün değildir. Dolayısıyla Türkiye’deki popüler müzik temel olarak üç ana kolda vücutta gelmektedir. Birincisi batı müziği etkisi ile gelişen popüler müzik, ikincisi klasik Türk müziği etkisi ile oluşan popüler müzik, üçüncüsü ise halk müziği etkisi ile oluşan popüler müziktir. Bunların her üçünün ortak bileşeni arabesk müziktir” (Karahasanoğlu, 2003: 127).

Türkiye’de pop müzik her ne kadar daha derin bir geçmişe sahip olsa da, adı ve yaygınlığı ile 1990’lı yıllarda daha belirgin bir şekilde kendini hissettirmeye başlamıştır. Bununla birlikte bugünkü arabesk-pop müziğin ya da pop-arabesk müziğin birbiri içerisinde görülmesinde etken olan birbirlerinin müziksel alt yapı ve üst yapılarından yararlanmaları da yine 1990’larda daha belirgin biçimde ortaya çıkmaya başlamıştır. Aralarındaki en belirgin fark ise solistlerin okuyuş tarzları ve üst yapı çalgılarının kullanılışıdır. Bu manada düşünüldüğünde arabesk müzikte kendi dönemi içerisinde çok kişi tarafından dinleniyor olması sebebiyle popüler nitelik taşır. Arabeskin tüketiliş oranına göre popüler olması, Orhan Gencebay’la 1960’lara dayanmaktadır. Günümüz pop müzik eserleri incelendiğinde Türk halk müziği çalgılarının etkin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. “Özellikle son zamanlarda ortaya çıkan ve artık “özgün” bir nitelik gösteren pop müziği örneklerinde halk müziğinin yalnızca ezgisel, düzümsel, tartımsal ve makamsal yapısından yararlanılmakla yetinilmemiş, bu öğelere ek olarak; oturtum (çalgılar ve sesin müzik eseri içerisinde görevlendiriliş biçimi) da bağlama, davul, zurna, mey ve tef gibi geleneksel Türk halk çalgılarına da yer ve önemli görevler verilmiştir. Bu farklı çalgılama yöntemi ile yeni, özgün ve bize özgü tınlar elde edilerek daha geniş ve sağlam bir taban oluşturulmuştur”(Gedikli, 1999: 76).

Modern ve çağa uygun bir anlayış içerisinde çalgı eğitiminin yapılması, kullanılan yöntemlerin yanında bu eğitimi her düzeyde besleyecek bir çalgı eğitimi repertuarının olmasına bağlıdır. Bu repertuarın oluşmasında söz konusu çalgıya ait yerleşmiş bir müzik kültürünün oluşması gerekmektedir. Bu oluşum içerisinde geleneksel sanatçıların, eğitimcilerin ve özgün çalışmaları ile topluma mal olmuş sanatçıların rolü şüphesiz büyüktür. Bunlardan geleneksel sanatçıların ürünleri yine geleneksel unsurları içeren özelliklere sahiptir. Eğitimcilerin çalışmaları ve ürünleri genellikle işin eğitimsel boyutunun gelişimi ve düzenlenmesi esası üzerinde sürdürülmektedir. Özgün çalışmalar yapan bazı sanatçıların ürünlerini oluşturmalarındaki kaygıları ise geleneksel sanatçılardan ve eğitimcilerden farklı olup, daha çok yeni ve özgün fikirler etrafında çalışmalarını sürdürmeleridir. Bu tür özgün çalışmalar yapan sanatçıların mesleklerini sürdürebilmeleri ve bir anlamda ayakta kalabilmeleri de buna bağlı olmaktadır.

Türkiye’de bağlama eğitimini besleyen temel materyallerin başında geleneksel halk müziği repertuarı gelmektedir. Bunun yanında bazı bağlama metotlarında başlangıç ve orta düzeyi içeren alıştırmalar ve etütsel çalışmalar bulunmaktadır. Bu tür alıştırmalar ve etütsel çalışmaların bir kısmı tamamen özgün, yeni çalışma ve denemeler olup bir kısmı da geleneksel eserlerin alıştırmalar ve etüt şekline dönüştürülmeleri yoluyla elde edilmektedir. Bağlamanın geleneksel bir çalgı olarak adlandırılması ve kategorize edilmesi, kimilerince bu çalgının sadece geleneksel eserlere eşlik sağı olduğu şeklinde dar bir içeriğe sıkıştırılmasıdır. Oysa dünyada, neredeyse herkes tarafından bilinen birçok çalgı, bir kasabada, bir şehirde ya da bir bölgede doğmuş olmasına rağmen, özellikle çalgının icrasal yönünü içeren tekniğinin geliş-

¹Burada Gencebay örneğinin verilme sebebi; o yıllarda Türk müzik piyasasında birçok ünlü arabesk müzik sanatçısı olmasına rağmen Gencebay'ın müziklerinde halk müziği ve sanat müziği öğelerini kullanmasının yanında batı çalgılarını ve bu çalgıların icra tekniklerini de kullanıyor olması, Türkiye'deki pop adı verilen müziğe onu daha da yaklaştırmıştır. Bu onu popüler yapmanın yanında diğer arabesk müzik sanatçılarından da farklı kılmaktadır.

²Bkz. Savaş Ekici, *Bağlama Eğitimi Yöntem ve Teknikleri*, Yurt Renkleri Yayınevi, Ankara, 2006. ve M. Aydın Atalay, ve Y. Kemal Alim, *Pozisyonlarla Uzun Sap Bağlama Metodu-1*, Aktüel Basım Yayın, İstanbul, 2004.

ştirilmesi ile tüm dünyada bilinen hatta tüm dünya kültürüne mal olmuş çalgılara dönüşmüşlerdir. Bu da o çalgının sadece dünya kültürüne mal olması ile kalmamış doğduğu yerin ve kültürün tanınmasına da katkı sağlamıştır.

Türk müziğinin ya da geleneksel müziğimizin birçok yabancı ülkede, özellikle batı müzik kültürü etrafında yer alan ülkelerde ilgi gördüğü muhakkaktır. Ancak yabancıların müziğimize olan ilgileri daha çok, genel hatları ile nasıl olduğunu öğrenebilme merakını gidermeye yönelik olup ayrıntıyı içermemektedir.

Geleneksel Türk müziğinin önemli bir ayağını teşkil eden türküler, Türk halk çalgıları eğitiminde sıkça kullanılan eserlerdir. Bağlama eğitiminde de en sık kullanılan materyallerden olan Türk halk müziği repertuarındaki eserlerin büyük bir çoğunluğu türkü icrasına yönelik olduğu için çok az bir kısmı dışında kalanların bağlama eğitiminde ileri düzey teknik gelişimi sağlayacak niteliklere sahip olmadıkları gibi böyle bir kaygı da taşımazlar. Bu eserler genellikle bağlama eğitiminde başlangıç ve orta düzey gelişimi sağlayabilecek içeriğe sahiptir ve geleneğin çalgılara aktarılmasında ya da çalgılar eşliğinde sürdürülmesinde önemlidirler. Bağlama icrasının teknik olarak daha ileri düzeylerde sürdürülebilmesi için geleneksel eserlerin bir bölümünün yanında çalgı tekniğini ileri seviyelere taşıyabilecek eserlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar yine geleneksel eserlerden bazıları olabileceği gibi popüler müzik içerisinde yer alan ve bağlama icrasında ileri düzey icra yeteneğine sahip sanatçıların eserlerinden yararlanma şeklinde de olmalıdır. Türkiye'de popüler müzik içerisinde yer alan önemli sanatçılardan biri olan Orhan Gencebay, bağlama icrasındaki başarısı, bağlamayı kullanarak bestelediği eserleri ve bu eserlerde bağlamayı kendine has, çok farklı bir stilde çalması ile eserlerinden bağlama eğitiminde yararlanılabilecek önemli bir sanatçıdır. Türkiye'de bağlama icrasına farklı bir soluk getiren sançtı geleneksel çalgı olan bağlamanın uluslar arası niteliklere sahip olabileceğini eserleri ve icrası ile göstermektedir.

Araştırmanın bu bölümünde Orhan Gencebay'ın bağlama öğretim sistemi içerisinde yer alması, dolayısıyla Türk müziği eğitim sistemi içerisinde yer almasının gerekçelerinin anlaşılması ve çalışmada ortaya konulan örneklerin öneminin anlaşılması açısından sanatçının müzikal yönlerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Bunun yanında Batı müziğinde sanatçıların çalgı icrasının gelişmesindeki rollerinden kısaca bahsedilmektedir.

Dünyadaki birçok çalgının gelişiminde ve tanınmasında o çalgıyı üstün bir beceri ile icra eden sanatçıların rolü şüphesiz çok büyüktür. Bu sanatçıların birçoğu sadece ileri düzey eserleri icra etmekle kalmamış aynı zamanda bu tür eserleri kendileri bestelemişlerdir. Bu icra ve besteleri sayesinde de çalgıların dünyaca tanınmasını sağlamışlardır. Bunlar; virtüöz bestecilerden olan, döneminin önemli müzisyenlerinden Niccolo Paganini'nin , (1782-1840) keman için, tekniği çok ileri düzey eserleri bestelemesi ve icra etmesi, kemanın tüm dünyada tanınmasında ve çalınmasında etkili olmuştur. Yine bu çalgılardan

³Geleneksel repertuar içerisinde sayıları azda olsa çalgı tekniği açısından önemli eserler vardır. Bunlardan Azeri yöresine ait Kaytağı, Ali Ekber Çiçeğe Ait Haydar Haydar, Ankara Divan Ayağı gibi eserler çalgı tekniği açısından önemli eserlerdir.

⁴Keman tekniğini geliştirerek çok ileri düzeylere gelmesini sağlayan ve bu konuda devrim yaratan Paganini'nin bu çalışmalarından sonra başta İtalya olmak üzere Avrupa'da çok sayıda virtüöz keman sanatçısı yetişmiştir

biri olan piyano, kendi döneminin önemli sanatçılarından J. S. Bach, W.A. Mozart ve Franz Liszt gibi sanatçıların ileri düzey icraları ve besteleri sayesinde gelişmiş ve dünyaca tanınmıştır. Komşumuz Azerbaycan'ın geleneksel çalgısı olan tar'ın dünyaca tanınmasında ve tar icrasının gelişiminde, Hacı Hammammedov'un tar ve senfonik orkestra için bestelediği eserleri Ramiz Guliyev'in ileri bir icra tekniği ile yorumlaması sayesinde tar'ın uluslar arası bir nitelik kazanması, çalgıların gelişiminde eser ve icracının önemine verilebilecek başka bir örnektir.

Bağlama icrasında ileri düzey icra tekniğine sahip olan Orhan Gencebay'ın bağlamayı farklı pozisyonlarda ve tonlarda çalması bu özelliğe sahip olmasında önemli etkenlerden biridir. Geleneksel türkülerin büyük bir bölümü uzun sap bağlama ile kara (Bozuk düzen) düzen akortta tek tele göre yazılıp çalınan eserlerdir. Bu eserlerin icrasında bağlamanın orta ve üst teli genellikle yöresel tavırlarda sadece dem teli olarak kullanılırken Orhan Gencebay'ın çoğu eseri kara düzen akortta ve uzun sapta üç telin de etkili biçimde kullanılması ile çalınabilen ve icrasal yönden gelişimi sağlayan eserlerdir. Gencebay'ın eserlerindeki bağlama partilerinin hemen hepsi bağlamanın teknik üstünlüklerini gösteren içeriğe sahiptirler. Özellikle tezene yönlerinin ve parmak numaralarının doğru ve etkili kullanılması ile sağlanan aceliteli bölümlerin bağlama eğitiminde kullanılması icracıya önemli katkılar sağlayacaktır. Geleneksel müzikten kopuk olmayan Orhan Gencebay'ın eserlerinin birçoğunda yine geleneksel motifleri görmek de mümkündür. Sanatçının kendisi katıldığı televizyon programlarında geleneksel bağlama icracılarından Bayram Aracı'dan yararlandığından bahseder. Bunun yanında Orhan Gencebay "Batı müziğine ilgi duyan, Batı tekniği üzerinde çalışan; Türk halk müziği ve Türk klasik müziği konusunda küçük yaşlardan itibaren dersler almış, Samsun ve Edirne musiki cemiyetlerinde, halk evlerinde, İstanbul belediye konservatuarında, Ankara ve İstanbul radyoları ve İstanbul müzik piyasasında çalıp beste yaparak bir anlamda sentezlenmiş bir müzik kültürü içerisinde kendisini yetiştiren ve kendi "duyuma" önem veren bir sanatçıdır" (Özbek, 2009: 180).

Besteci ve yorumcuların özelliklerinden biri de çalgıların tekniğinin yanında kullanım alanını geliştirmektir. Bu bağlamda Gencebay, bağlamanın üç telini de etkili biçimde kullandığı için bağlamanın ses alanının (register) gelişmesine öncülük edenlerden olmuştur. Sanatçıların çalgılarında iyi bir seviyeye gelebilmeleri ya da virtüöz olabilmeleri için onları bu seviyeye taşıyabilecek eserlerin olması gerekir. İcraçıların tekniği, gelişime ne kadar açık olursa olsun onların bu gelişimi kazanabilmeleri ve uygulamaya geçirebilmelerini sağlayan repertuara ihtiyaç vardır. Bu repertuar, icracının gelişiminin yanında çalgının teknik gelişimini de sağlar.

Türkiye'de bağlama eğitimi alan ya da belli düzeylerde bağlama çalan kişilerin birçoğu, sanatçının eserlerini çalmaktadırlar. Bunun öncelikli nedeni ise; sanatçının eserlerinin popülerliği ve iyi bir bağlama icracısı olmasıdır. Ancak bu düşüncenin altında Orhan Gencebay eserlerinin beğenilmesinin

⁵İtalya'nın Brescia şehrinde yaşayan ilk keman lutiyesi Gasparo da Salodur. (1542-1609) O zamanlar keman sadece o bölgede tanınan bir çalgı iken daha sonraki dönemlerde tekniği ileri düzey olan icracı ve besteciler sayesinde bu çalgının ünü dünyaya yayılmıştır.

⁶Bkz: Gönül Dağı, Elhamdülillah, Cennet Gözlüm, Gurbet, O sen miydin, Goca Dünya,

ve zevkle çalınmasından çok çalan kişiyi çalgı tekniği olarak geliştireceği inancı ve gerçeği yatmaktadır. Birçok bağlama icracısı ve öğrencisinin çoğunlukla kendi çabaları ile Orhan Gencebay eserlerinden yararlanıyor olmalarına rağmen bağlama eğitim sistemi içerisinde konunun ciddi bir yaklaşımla ele alındığı ve sunulduğu çalışmalar ne yazık ki görülmemektedir. Gencebay'ı önemli kılan özelliklerinden biri de; bağlama icrası açısından ileri düzey icra tekniği gerektiren eserlerini, Türkiye'de bağlama icrasının çalgı tekniği açısından günümüzdeki kadar gelişmiş olmadığı dönemlerde, 1960'lı yıllardan itibaren sergilemiş olmasıdır. Gencebay'ın bu yıllardan itibaren süre gelen icrası ve eserleri bu alanda devrim niteliği taşımaktadır. Gencebay'ın bu çalışmaları birçok sanatçıyı ve bağlama icracısını etkilemiş, bunun sonucunda özellikle popüler müzik bünyesindeki bağlama icrasında ciddi gelişmeler görülmeye başlamıştır. Sanatçının eserlerindeki bağlama partileri, bağlamanın solo bir çalgı olma özelliğini son derece belirgin ve etkili bir şekilde ortaya koymaktadır. Gencebay bağlamayı, eserlerinin başından sonuna kadar kullanmaktan ziyade çalgının karakterine en uygun bölümlerde kullanmaktadır. Bu da, eserde yer alan tüm çalgıların bulunduğu bir orkestra içerisinde diğer çalgıların görev paylaşımına verdiği önemi göstermektedir.

Geleneksel bağlama icracılarının genellikle düğâh kararlı basit makamlarda en sık tercih ettikleri karar sesi 1. tel la ve re perdeleridir. Oysa Gencebay, bağlamanın sahip olduğu teknik özellikleri geniş biçimde kullanarak birçok eserinde düğâh karara göre daha zor, ancak teknik açıdan daha zengin olan 2. tel sol perdesini karar sesi olarak kullanmaktadır. Bu da, bağlama eğitiminde sanatçının eserlerini, çalgı tekniğini geliştirme ve etütsel boyut itibarıyla daha yararlı hale getirmektedir.

Çalgı tekniğinin geliştirilmesinde çok yönlü çalışma kapsamında yeni alıştırmalar ve etütlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar arasında a tonal örnekler parmak egzersizi olarak yarar sağlamaktadır. Ancak bu tür çalışmalar ve örnekler bağlama öğretim programları ve metotlarında yer almamaktadır. Bağlama öğretimine bu anlamda katkı sağlaması açısından Gencebay eserlerinde bu tür örnekler yer almaktadır.

Orhan Gencebay'ın eserleri ve müzik anlayışı biçim olarak ele alındığında ağırlığın Türk halk müziği ve Türk sanat müziği üzerine olduğu görülebilir. Bunun yanında oryantal müzik olarak ta adlandırılan Arap müziği izlerini görmek mümkündür. Orhan Gencebay'ın eserlerinde, bestelendikleri ya da piyasada yer aldıkları yıllara göre çalgı icrası yönüyle belirgin bir gelişmişlik söz konusudur. Burada sanatçının çalma ve çalışma disiplinine önem verdiği görülmekle birlikte batı müziği sistemi ve eserleri içerisindeki çalgı disiplinini benimsemiş olması bunun diğer sebeplerinden biri olarak gösterilebilir. Sanatçı yaptığı müziği ve tarzını kendi sözleri ile şu genel kavramlar etrafında toplamaktadır; "Orhan Gencebay eserleri karma bir yapıya sahiptir. Türk müziğinin (Türk halk müziği, Türk sanat müziği ve oryantal müzik) makam, ritim ve çalgıları ile Batı müziği ritim, çalgı ve tekniğini çeşitli ağırlıklarla kullanan; ritmi öne çıkaran ve kemanın önemli bir öge olduğu eklemelenmiş bir yapıdır" (Özbek, 2009: 174). Bu yönlerle düşünülecek olursa Gencebay'ın eserlerini ve tarzını karma bir tür olarak değerlendirmek müm

⁷Orhan Gencebay eserlerindeki a tonal örnekler için bkz: Berhudar Ol albümünde Diriliş adlı eser ve Ya Evde Yoksan Albümünde Nazar Değmez adlı eserler içerisindeki a tonal geçkiler.

kündür. Tüm bu özellikler ise Gencebay müziğinin gelişime açık bir müzik olduğunu göstermektedir.

1960'lı yılların sonunda Gencebay'ın müzik piyasasına girip kendini kabul ettirmesine kadar daha çok halk ozanlarının ve âşıkların çalgısı olarak bilinen bağlama, bu kişilerin çalgı tekniği açısından icralarındaki eksiklikleri, o dönemde batıdan uyarlanan müzikleri icra eden ve dinleyenlerce ilkel, köy çalgısı ya da köylü çalgısı gibi bir anlamda aşağılamalara neden olmuştur. Gencebay'ın böyle bir zamanda bağlaması ile müzik piyasasında yer alması, bağlama icrasındaki başarılı çalışma ve besteleri ile bağlamayı basit ve küçük gören zihniyetin bu olumsuz düşüncelerinin belirgin biçimde azalmasına neden olmuştur. Arabesk müzik Türkiye'de müzik alanındaki bazı akademisyenler tarafından dinlenebilir bir müzik olarak görülmesi de Türk halkının önemli bir bölümü tarafından dinlendiği bir gerçektir. "1988 yılında yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'de plak şirketleri, yılda 200 milyon kaset üretmektedir ve bunun 150 milyonu arabesk müziğe aittir"(Stokes, 2009: 180). Günümüzde de arabesk müzik hala sayıları milyonları bulan bir kitle tarafından dinlenmektedir. Bunlar içerisinde halk müziği kültürünü benimsemiş insanlar arasında bağlama çalan ya da bağlama öğrenenler de bulunmaktadır. Bağlama çalan kişilerin birçoğu çeşitli arabesk müzik sanatçıları dinlese de Orhan Gencebay'ı dinlemek ve onun eserlerini bağlama ile çalmak ayrı bir ustalık gerektirdiğinden onlar bunu icrada kendilerini geliştirme aracı olarak ta görmektedirler.

BULGULAR

Araştırmada, bağlama eğitimine katkı sağlayacağı düşüncesi ile Orhan Gencebay'ın eserlerinden dördü iç örneklem kapsamında seçilmiştir. Daha sonra bu eserlerdeki bağlama partileri, bağlama öğretim esasına göre düzenlenerek notaları ile birlikte verilmiştir.

Bu bölümde bağlama eğitimine katkı sağlayacağı düşünülen dört eserin müziksel analizi yapılmıştır. Bu eserler; Sende Haklısın albümünde yer alan Nihavent makamı dizisindeki "Unutulmaz" adlı eser, Yarabbim albümünde yer alan "Felekle Sohbet" adlı Muhayyer Kürdü makamı dizisindeki eser ve Nihavent makamı dizisindeki "Gönül" adlı eser, Yargısız İnfaz albümünde yer alan Karcıgar makamı dizisindeki "Söylenmedik Söz Kalmadı" adlı eserlerdir. Yapılan analizlerde; ele alınan eserlerin bağlama eğitimine uygunluğu ve kazandırdığı beceriler belirlenmeye çalışılmıştır. Bunlardan "Gönül" adlı eserin giriş bölümü notaya alınarak müziğinin de dinlenmesi ile bağlama eğitiminde kullanılabilirliğinin yanında sağlayacağı yararlar tespit edilmiştir. Buna göre; eserin giriş bölümü, bağlama öğretiminde nihavent makamı dizisi içerisinde belirli bir çalma disiplini gerektirip, bu disiplin içerisinde çalınması durumunda ileri düzey icra yeteneğini kazandırmaktadır. Eserin kendi hızı olan, dörtlük notaya yaklaşık 116- 120'lik metronom değerinde çalınması ile özellikle otuz ikilik notaların icrasında, notalar üzerinde belirlenen parmak numaralarının kullanılması durumunda çalan kişiye belli bir acelitenin yanında seri ve akıcı bir icra özelliğini kazandırmaktadır. Eserde 1. tel hâkimiyeti görülmektedir.

⁸Yazar Meral Özbek, kitabında yer alan bu bölümü, Orhan Gencebay ile yaptığı "Orhan Gencebay arabeskinin müzik yapısı" hakkındaki söyleşiden aldığı dip notalar olarak belirtmiştir.

GÖNÜL

Orhan GENÇEBAY

Eserlerde kullanılan işaretler ve anlamları:

① :Tel Numaraları

ı :Parmak Numaraları

■ :Üstten Tezene Vuruşu

▼ :Altan Tezene Vuruşu

Araştırmada yer alan, “Söylenmedik söz kalmadı” adlı eserin arazası ve sadece bağlama ile çalınan bölümü alınarak bağlama icrasına uyarlanmıştır. Karcıgar makam dizisindeki bu eser, karcıgar makamının karar sesi olan Dügâh perdesi yerine Orhan Gençebay’ın ustaca kullandığı, bağlamadaki rast perdesinden icra edilmiştir. Eserde karcıgar makam dizisinin arızalarının yanında zaman zaman la bemol perdesi de kullanılmaktadır. Eserin rast perdesine göçürülmesi sonucunda dizisinin dördüncü derecesi üzerinde yer alan hicaz aralığının icrasında, bağlamanın birinci ve ikinci tellerinin teknik olarak iyi bir geçki pozisyonu biçiminde kullanılması, icrada ileri düzey performans gerektirmektedir. Ancak bu, Orhan Gençebay’ın çaldığı şekilde ve notalar üzerinde belirtilen tel ve parmak numaraları kullanılarak

çalındığında diğer pozisyonlara oranla daha kolay, mantıklı ve yararlı olmaktadır. Bu eserde de otuz ikilik nota değerlerinin iki tel üzerinde seri biçimde sıkça kullanılması, eserin ileri düzey icra tekniği kazandıran özelliğini ortaya çıkarmaktadır. Tüm bunların yanında eserin makam dizisi olan karcıgar makamının bağlamada birinci tel açık la perdesi yerine ikinci tel sol perdesinden çalınması her ne kadar öğrenme aşamasında eseri zorlaştırırsa da, eserin belli tekrarlar yapılarak pratikleşmesi ve oturması sonucunda çalgı tekniği açısından önemli gelişmeleri ve katkıları sağlamaktadır. Eserde en önemli bölüm ise; karcıgar dizisinin dördüncü derecesi üzerinde yer alan hicaz dörtlüsünün birinci ve ikinci tel kullanılarak çalındığı pozisyonudur.

SÖYLENMEDİK SÖZ KALMADI

♩ = 132

Orhan Gencebay

The musical score for "SÖYLENMEDİK SÖZ KALMADI" by Orhan Gencebay is presented in a single system with six staves. The key signature is one flat (B-flat major), and the time signature is 2/4. The tempo is marked as 132. The score begins with a treble clef and a common time signature. The first staff contains the first four measures, followed by a second staff with measures 5-8, a third staff with measures 9-12, a fourth staff with measures 13-16, a fifth staff with measures 17-20, and a final staff with measures 21-24. The music is characterized by a mix of eighth and sixteenth notes, often beamed together. Fingerings are indicated by numbers 1-4 above the notes. There are also some 'V' markings above the notes, possibly indicating vibrato or a specific playing technique. The piece concludes with a double bar line and repeat signs.

Araştırmada yer alan nihavent makam dizisindeki “Unutulmaz” adlı üçüncü eserin bağlama ile çalınan giriş sazı alınarak bağlama öğretimine uyarlanmıştır. Bu eser de yine acelite içeren bir icra özelliğine sahiptir. Eserde soru cevap şeklinde yer alan yaylı çalgılar ve bağlama bölümleri esere renk katmanın yanında

bu bölümlerin her ikisinin de bağlama ile çalınması durumunda icracıya ileri düzey acelite becerisi kazandırmaktadır. Eserin en önemli özelliği; akıcı bir icranın yanında parmak pratiğini geliştirme ve tel geçişlerinde seri hareket etme becerisini kazandırmasıdır.

Unutulmaz

Orhan Gencebay

♩ = 120-126

The musical score for "Unutulmaz" by Orhan Gencebay is presented in a single system with eight staves. The key signature is one flat (B-flat major), and the time signature is 2/4. The tempo is marked as ♩ = 120-126. The score begins with a double bar line and a repeat sign. The first staff contains a triplet of eighth notes (3 1 3 4) and a first ending bracket. The second staff continues the melody with a first ending bracket. The third staff features a second ending bracket. The fourth staff has a first ending bracket. The fifth staff has a first ending bracket. The sixth staff has a first ending bracket. The seventh staff has a first ending bracket. The eighth staff has a first ending bracket. The score includes various musical notations such as triplets, slurs, and fingering numbers (1, 2, 3, 4).

Araştırmada, bağlama öğretimine uyarlanan "Felekle sohbet" adlı dördüncü eserin bağlama ile çalınan giriş sazı alınmıştır. Kürdi makamı dizisinin bağlamanın ikinci teli üzerindeki sol karardan çalınması esere taranspoze bir özellik kazandırmıştır. Bu özellik aynı zamanda çalma tekniği açısından bazı yenilikleri ve etütsel pozisyonları doğurmuş, bu da icrasal zenginlik kazandırmıştır.

Eser, glisandoların yanında parmak çarpmalarını gerektiren, bir vuruşta iki ses elde etme becerisini de kazandırmaktadır. Acelitel bir performansla çalmayı gerektiren eser, birinci ve ikinci teller arasında pozisyon geçişlerini kazandırma açısından önemli bir etütsel nitelik taşımaktadır.

aşinalığı kazanılması deşifreyi kolaylaştıracak ve öğrenmeyi hızlandıracaktır.

Eserlerin kazandırdığı müziksel davranışlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Nihavent makam dizisini bağlamanın üç teli kullanılarak akıcı biçimde çalabilme,
2. Karcıgar makam dizisini bağlamanın ikinci teli üzerindeki sol karar perdesinden çalma, dizinin dördüncü derecesi üzerindeki hicaz aralığının birinci ve ikinci tel geçişleri kullanılarak çalabilme,
3. Kürdi ve Muhayyer kürdi dizilerinin ikinci tel sol karar perdesi üzerinden çalabilme,
4. Eserlerde bağlamanın her üç telinde doğru ve akıcı çalma becerisinin yanında ileri düzey acelite gerektiren icra becerisi kazanma ve yüksek hızlar içeren eserlerde iki el koordinasyon becerisini geliştirme.

Bağlama öğretimi için yeni materyaller, Orhan Gencebay'ın diğer eserlerinde bulunan bağlama partilerinin yanında bağlama haricindeki çalgılar için yazılmış partilerin bağlamaya adapte edilmesi ile de sağlanabilir. Bunların tamamı bağlama öğretimi için yeni çalışmalar olma özelliğine sahiptir. Orhan Gencebay eserlerinin farklı çalgıları çalan araştırmacıların yapacağı yeni araştırmalarla diğer Türk müziği çalgıları için eğitim öğretim materyali haline dönüştürmeleri önerilir.

KAYNAKÇA

- EROL, A. (2002). "Popüler Müziği Anlamak", Bağlam Yayıncılık, İstanbul, s. 130.
- GEDİKLİ, Necati. Bilimselliğin Merceğinde Geleneksel Musiklerimiz ve Sorunları, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1999. S. 76.
- KARAHASANOĞLU, S. (2003). "Türk Popüler Müziği İçinde Kullanılan Türk Müziği Çalgıları", Popüler Müzik Yazıları, Popüler Müzik Araştırmaları Derneği Dergisi. Gülermat Matbaa ve Yayıncılık, İzmir, s. 127-129
- ÖZBEK, M. (2009). "Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski", İletişim Yayıncılık, İstanbul, s.174-178.
- STOKES, M. (2009). "Türkiye'de Arabesk Olayı", İletişim Yayıncılık, İstanbul, s. 180.